

2BLACKDOT..

“Esasen konu hep 2 nokta arasındadır”

Haftalık Politik ve Jeopolitik Gelişmeler

6 Temmuz 2026 – Sayı 116

Bu hizmet size 2blackdot ve Tema Grup tarafından ücretsiz verilmektedir. Bu yazılanlar yatırım tavsiyesi değildir.

Hazırlayan: Hakan Çalışkantürk

2twoblackdots@gmail.com

<https://www.2blackdots.com>

*** Yasal Uyarı:*** Burada yer alan yatırım bilgi, yorum ve tavsiyeleri yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Yatırım danışmanlığı hizmeti; a racı kurumlar, portföy yönetim şirketleri, yatırım ve kalkınma bankaları ile müşteri arasında imzalanacak yatırım danışmanlığı sözleşmesi çerçevesinde ve yetkili kuruluşlar tarafından kişilerin risk ve getiri tercihleri dikkate alınarak kişiye özel olarak sunulmaktadır. Burada yer alan yorum ve tavsiyeler ise genel niteliktedir. Bu yorum ve tavsiyeler mali durumunuz ile risk ve getiri tercihlerinize uygun olmayabilir. Bu nedenle sadece burada yer alan bilgilere dayanılarak yatırım kararı verilmesi beklentilerinize uygun sonuçlar doğurmayabilir. Gerek bu yayındaki gerekse bu yayında kullanılan kaynaklardaki hata ve eksikliklerden ve bu yayındaki bilgilerin kullanılması sonucundaki yatırımcıların ve/veya ilgili kişilerin uğrayabilecekleri doğrudan ve/veya dolaylı zararlardan, kar yoksunluğundan, manevi zararlardan ve her ne şekilde ve surette olursa olsun üçüncü kişilerin uğrayabileceği her türlü zarardan dolayı 2blackdot ve Hakan Çalışkantürk sorumlu tutulamaz.

NATO 3.0: Küresel Güvenlikte Yeni Dönem ve Türkiye'nin Stratejik Rolü

NATO'nun Stratejik Evrimi: 1.0'dan 3.0'a

NATO 1.0 (1949-1991): Kolektif Savunma
Soğuk Savaş döneminde Sovyet tehdidine karşı nükleer caydırıcılık ve Avrupa zıvrıklarının korunmasına odaklanılan temel aşama.

NATO 2.0 (1991-2022): Kriz Yönetimi ve Küresel Güvenlik
Sovyetlerin dağılması sonrası Balkanlar, Afganistan ve terörle mücadele gibi "alan dışı" operasyonlara ve barış koruma mihvalarına odaklanılan dönem.

NATO 3.0 (2022+): Çok Boyutlu ve Hibrit Caydırıcılık
Rusya-Ukrayna Savaşı ile başlayan büyük çuç rekabeti, teknolojik ötetünlük, siber olan ve tedarik zinciri güvenliğini merkeze alan yeni paradigma.

NATO 3.0'ın Yeni Tehdit ve Strateji Haritası

Rusya: En Önemli ve Doğrudan Tehdit
NATO'nun 2022 Stratejik Konsepti'nde Rusya, Avrupa-Atlantik bölgesindeki baş ve letikrre yönelik en birinkil askeri tehdit olarak tamlanmıştır.

Çin: Sistemik Meydan Okuma
Çin, doğrudan bir sekeri düşman olarak değil; teknolojik yükselişi, siber kapasitesi ve küresel altyapı yatırımlarıyla uzun vadeli stratejik bir rakip olarak ele alınmaktadır.

Çok Alanlı Harekât (Multi-Domain Operations)
Güvenliğin artık sadece kara, deniz ve havada değil; uzay, siber dünya, yapay zekâ ve ekonomik dayandıılık alanlarında sağlandığı yeni askeri doktrin.

Türkiye'nin Değişen Stratejik Konumu

Bir "Pivot Devlet" Olarak Türkiye
Karadeniz, Doğu Akdeniz, Kufkasya ve Orta Doğu'yu birbirine bağlayan jeostatejik düğüm noktası ve bölgesel güvenlik üreticisi.

Savunma Sanayinde Yerli Güç
İHA/SİHA, yerli füze sistemleri ve deniz platformları ile Türkiye, dış tedarik bağımlılığını azaltarak NATO içinde bir "oyun kurucu" aktöre dönüşmüştür.

Milli Güvenlik Haritası vs. NATO Haritası

Türkiye'nin terörle mücadele, İriavi Vatan ve enerji koridorları gibi öncelikleri.

Müttefiklerin farklılaşan tehdit algıları arasında denge kurma stratejisi.

2026 Ankara Zirvesi ve Endüstriyel Dönüşüm

Savunma Sanayinin Stratejikleşmesi
Savaş sürdürülebilirliğinin üretim kapasitesine beğli olduğunun anlaşılmasıyla, savunma sanayil artık askeri planlamanın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Savunma Harcamalarında %2 Hedefi ve Ötesi
Üyelerin GSYH'lerinin en az %2'sini savunmaya ayırması artık bir tavsiye değil, endüstriyel dayanıklılık için bir zorunluluk olarak görülmektedir.

Tedarik Zinciri ve Teknoloji Egemenliği
Yan detkenler, kritik mineraller ve enerji arz güvenliği, NATO 3.0'ın ceydmerlik stratejisinin temel ekonomik sütunlardır.

Gelecek Senaryoları ve Riskler

Senaryo: Küresel Güvenlik Platformu
NATO'nun Hint-Pasifik'e (Japonya, G. Kore vb.) aşderak küresel bir teknoloji ve güvenlik ağına dönüşmesi olasılığı.

Senaryo: NATO 4.0 ve Yapay Zekâ Egemenliği
Gelecekte caydııcılığın tamamen algoritmik üstünlük, otonom silahlar ve veri güvenliği üzerinden şekillendiği bir sonrası aşama.

Yapısal Risk: Stratejik Özerklik Tartışmaları
Avrupa'nın ABB'den bağımsız savunma araışı ile ittifak içindeki tehdit algısı farklılıklarının kurumsal uyumu zorlaştırma riski.

NATO 3.0**ÇOK KUTUPLU ULUSLARARASI DÜZEN BAĞLAMINDA NATO'NUN STRATEJİK DÖNÜŞÜM VE TÜRKİYE'NİN GÜVENLİK PERSPEKTİFİ****Öz**

Uluslararası sistem, son yıllarda büyük güç rekabetinin yeniden belirleyici hâle geldiği yeni bir dönüşüm sürecine girmiştir. Rusya-Ukrayna Savaşı, Çin'in küresel ölçekte artan ekonomik ve askerî kapasitesi, yapay zekâ ve siber güvenlik alanındaki gelişmeler ile küresel tedarik zincirlerinin güvenlik politikalarının bir parçası hâline gelmesi, NATO'nun güvenlik anlayışını yeniden şekillendirmektedir. Bu dönüşüm literatürde giderek daha fazla "NATO 3.0" kavramı ile ifade edilmektedir. NATO 3.0, yalnızca yeni tehditlere karşı geliştirilen askerî tedbirleri değil; aynı zamanda savunma sanayii, teknolojik rekabet, kritik altyapılar, enerji güvenliği ve çok boyutlu caydırıcılığı kapsayan yeni bir stratejik yaklaşımı temsil etmektedir.

Bu çalışma, NATO 3.0 kavramını tarihsel ve kuramsal bir çerçevede inceleyerek ittifakın gerçekten yeni bir stratejik paradigma geliştirip geliştirmediğini sorgulamaktadır. Çalışmada tarihsel kuramsal analiz yöntemi benimsenmiş; NATO'nun kuruluşundan itibaren geçirdiği dönüşüm, ittifak teorileri, realizm, güç dengesi yaklaşımı ve güvenlik çalışmaları literatürü ışığında değerlendirilmiştir. Ayrıca 2026 Ankara NATO Zirvesi'nin muhtemel gündem maddeleri üzerinden NATO'nun yeni güvenlik öncelikleri analiz edilmiştir.

Çalışmanın temel argümanı, NATO 3.0'in ittifakın kuruluş mantığından radikal bir kopuşu temsil etmediği; aksine değişen uluslararası güç dengeleri karşısında aynı stratejik mantığın yeni araçlar, yeni teknolojiler ve yeni tehdit tanımlarıyla yeniden üretildiği yönündedir. Bu süreçte Türkiye'nin jeopolitik konumu, savunma sanayisindeki gelişimi ve bölgesel güvenlik öncelikleri nedeniyle NATO içerisindeki rolü de yeniden tanımlanmaktadır. Çalışma, çok kutuplu uluslararası sistemde NATO'nun geleceğine ilişkin olası senaryoları tartışarak Türkiye'nin güvenlik politikalarına yönelik değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: NATO, NATO 3.0, kolektif savunma, çok kutupluluk, stratejik dönüşüm, Türkiye, güvenlik.

NATO 3.0 ALLIANCE TRANSFORMATION IN AN EMERGING MULTIPOLAR ORDER AND TÜRKİYE'S STRATEGIC SECURITY PERSPECTIVE**Abstract**

The international system is undergoing a profound transformation characterized by renewed great power competition. The Russia–Ukraine War, China's expanding economic and military capabilities, rapid developments in artificial intelligence and cyber security, and the securitization of global supply chains have fundamentally reshaped NATO's strategic environment. This transformation has increasingly been described in the literature as "NATO 3.0." Rather than referring solely to military modernization, NATO 3.0 encompasses a broader strategic framework integrating defense industrial capacity, technological competition, critical infrastructure protection, energy security, and multidimensional deterrence.

This article examines the concept of NATO 3.0 from historical and theoretical perspectives to determine whether it represents a genuine strategic paradigm shift or an adaptation of NATO's traditional security logic. Employing historical institutional analysis, the study evaluates NATO's evolution through alliance theory, realism, balance-of-power theory, and contemporary security studies. Particular attention is given to the strategic agenda of the 2026 Ankara NATO Summit.

The article argues that NATO 3.0 does not constitute a fundamental departure from NATO's original strategic rationale. Instead, it reflects the adaptation of long-standing alliance principles to an increasingly multipolar international order characterized by technological competition and shifting geopolitical balances. Within this evolving security environment, Türkiye's geopolitical position, expanding defense industry, and regional security priorities significantly reshape its role within the Alliance. The article concludes by discussing possible future trajectories for NATO and their implications for Türkiye's strategic security policy.

Keywords: NATO, NATO 3.0, collective defence, multipolarity, strategic transformation, Türkiye, alliance politics.

1. Giriş

Uluslararası sistem, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra yaklaşık otuz yıl boyunca büyük ölçüde tek kutuplu bir güç dağılımı çerçevesinde şekillenmiştir. Bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri, askerî kapasitesi, ekonomik üstünlüğü ve uluslararası kurumlar üzerindeki etkisi sayesinde küresel sistemin başat aktörü olarak kabul edilmiştir. Ancak son on yılda yaşanan jeopolitik gelişmeler, bu yapının giderek çok kutuplu bir niteliğe evrildiğini göstermektedir. Özellikle Çin'in küresel ekonomik ve teknolojik yükselişi, Rusya'nın askerî kapasitesini yeniden inşa etmesi, bölgesel güçlerin uluslararası siyasette daha görünür hâle gelmesi ve hibrit tehditlerin artması, uluslararası güvenlik mimarisinde kapsamlı değişimlere yol açmıştır.

Bu dönüşümün en önemli yansımalarından biri, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) stratejik önceliklerinde gözlenmektedir. 1949 yılında Sovyetler Birliği'nin oluşturduğu askerî tehdide karşı kolektif savunma amacıyla kurulan NATO, Soğuk Savaş boyunca caydırıcılık ve Avrupa'nın güvenliği ekseninde faaliyet göstermiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte ittifakın varlık nedeni yoğun biçimde tartışılmış; buna karşın NATO, Balkanlar'daki müdahaleler, Afganistan operasyonu, deniz güvenliği, terörizmle mücadele ve kriz yönetimi gibi yeni görev alanları geliştirerek faaliyetlerini sürdürmüştür. Böylece örgüt, yalnızca kolektif savunmaya odaklanan bir askerî ittifaktan daha geniş güvenlik işlevleri üstlenen çok boyutlu bir güvenlik kuruluşuna dönüşmüştür.

2022 yılında kabul edilen NATO Stratejik Konsepti ise ittifakın dönüşümünde yeni bir dönüm noktası oluşturmuştur. Söz konusu belge, Rusya'yı "en önemli ve doğrudan tehdit" olarak tanımlarken, Çin'in yükselişini ilk kez NATO'nun stratejik hesaplamalarının bir parçası hâline getirmiştir. Aynı zamanda siber güvenlik, uzay, yapay zekâ, kritik altyapılar, tedarik zincirleri, enerji güvenliği ve teknolojik üstünlük gibi alanlar da kolektif güvenliğin temel bileşenleri arasında sayılmıştır. Bu yaklaşım, NATO'nun güvenlik anlayışının yalnızca askerî kapasiteye değil; ekonomik dayanıklılık, teknolojik rekabet ve stratejik üretim kabiliyetlerine de dayandırıldığını göstermektedir.

Bu kapsamda son yıllarda akademik ve stratejik çevrelerde "NATO 3.0" kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Her ne kadar bu ifade NATO'nun resmî terminolojisinde yer almasa da, ittifakın üçüncü büyük stratejik evresini tanımlamak amacıyla analitik bir çerçeve sunmaktadır. NATO 1.0, Soğuk Savaş'ın kolektif savunma dönemini; NATO 2.0, Soğuk Savaş sonrası kriz yönetimi ve dış operasyonlar dönemini; NATO 3.0 ise büyük güç rekabetinin yeniden belirleyici hâle geldiği, çok alanlı güvenlik tehditlerinin öne çıktığı ve savunma sanayiinin stratejik rekabetin merkezine yerleştiği yeni dönemi ifade etmektedir.

Bu dönüşüm yalnızca NATO'nun kurumsal yapısını değil, ittifak üyelerinin ulusal güvenlik stratejilerini de doğrudan etkilemektedir. Özellikle Avrupa'da savunma harcamalarının artırılması, ortak savunma üretim kapasitesinin geliştirilmesi, kritik teknolojilere yönelik yatırımların hızlandırılması ve tedarik zincirlerinin güvence altına alınması yönündeki politikalar, NATO'nun gelecekte daha kapsamlı bir güvenlik platformu olarak konumlandırılmaya çalışıldığını göstermektedir. Bununla birlikte ittifak içinde tehdit algılarının farklılaşması, Avrupa'nın stratejik özerklik tartışmaları, ABD'nin küresel önceliklerinin değişmesi ve yükselen bölgesel güçlerin dış politika tercihleri, NATO'nun geleceğine ilişkin yeni tartışmaları da beraberinde getirmektedir.

Bu tartışmaların merkezinde yer alan ülkelerden biri Türkiye'dir. Coğrafi konumu, Karadeniz, Doğu Akdeniz, Kafkasya ve Orta Doğu'ya aynı anda erişim sağlayan jeopolitik özellikleri, gelişen savunma sanayii ve çok yönlü dış politika yaklaşımı nedeniyle Türkiye, NATO'nun yeni stratejik yapılanmasında kritik bir aktör olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte Türkiye'nin güvenlik öncelikleri ile NATO'nun genel tehdit değerlendirmeleri arasında zaman zaman ortaya çıkan farklılıklar, ittifak içindeki rolünün yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu durum özellikle terörle mücadele, Doğu Akdeniz, Karadeniz güvenliği, enerji koridorları ve savunma teknolojileri alanlarında daha belirgin hâle gelmektedir.

Bu çalışma üç temel araştırma sorusuna cevap aramaktadır:

1. NATO 3.0 olarak adlandırılan yeni güvenlik yaklaşımı, NATO'nun kuruluş mantığında gerçek bir paradigma değişikliğini mi ifade etmektedir, yoksa değişen uluslararası koşullara uyarlanmış bir stratejik süreklilik midir?
2. Çok kutuplu uluslararası sistem NATO'nun kurumsal yapısını ve stratejik önceliklerini nasıl dönüştürmektedir?
3. NATO'nun bu dönüşüm süreci Türkiye'nin güvenlik politikaları ve ittifak içindeki konumu açısından ne tür fırsatlar ve meydan okumalar ortaya çıkarmaktadır?

Bu sorular doğrultusunda çalışma, tarihsel kurumsal analiz ve nitel literatür incelemesi yöntemlerini kullanarak NATO'nun dönüşümünü uluslararası ilişkiler kuramları ışığında değerlendirmektedir. Ayrıca 2026 Ankara Zirvesi'nin gündemi ve NATO'nun güncel stratejik belgeleri birlikte analiz edilerek ittifakın geleceğine ilişkin bütüncül bir değerlendirme sunulmaktadır.

2. NATO'nun Stratejik Evrimi: NATO 1.0, NATO 2.0 ve NATO 3.0

2.1. NATO'nun Kuruluş Felsefesi ve NATO 1.0 Dönemi (1949–1991)

Uluslararası örgütler, ortaya çıktıkları dönemin güç dengelerini ve güvenlik algılarını yansıtan kurumsal yapılardır. NATO da II. Dünya Savaşı sonrasında şekillenen iki kutuplu uluslararası sistemin ürünüdür. 4 Nisan 1949 tarihinde imzalanan Kuzey Atlantik Antlaşması, Batı Avrupa devletlerinin güvenliğini Sovyetler Birliği'nin genişleme politikalarına karşı kolektif biçimde korumayı amaçlayan siyasi ve askerî bir ittifak olarak kurulmuştur. NATO'nun temelini oluşturan Antlaşma'nın 5. maddesi, herhangi bir üyeye yönelik silahlı saldırının tüm ittifaka yapılmış sayılacağını hükme bağlayarak kolektif savunma ilkesini uluslararası güvenlik mimarisinin merkezine yerleştirmiştir. Realist uluslararası ilişkiler kuramına göre ittifaklar ortak değerlere değil, ortak tehditlere dayanarak oluşmaktadır (Walt, 1987). Bu çerçevede NATO'nun kuruluş mantığı, liberal değerlerin korunmasından çok, Sovyet askerî gücünün dengelenmesine yönelik klasik bir güç dengesi stratejisinin kurumsallaşmış biçimi olarak değerlendirilebilir. Nitekim Kenneth Waltz devletlerin güvenliklerini sağlamak amacıyla anarşik uluslararası sistem içerisinde denge oluşturduklarını ileri sürerken, Stephen M. Walt ittifakların esas olarak "tehdit dengesi" (balance of threat) mantığıyla şekillendiğini savunmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında NATO'nun kuruluşunu belirleyen temel unsur ideolojik farklılıklardan ziyade Sovyet askerî kapasitesinin oluşturduğu güvenlik tehdidi dir.

Soğuk Savaş boyunca NATO'nun temel stratejik yaklaşımı üç temel sütun üzerine inşa edilmiştir.

İlk olarak **kolektif caydırıcılık** ön planda tutulmuştur. Nükleer silahların geliştirilmesiyle birlikte ittifak, Sovyetler Birliği'nin olası bir saldırısını askerî üstünlükten ziyade karşılıklı yıkım tehdidi üzerinden engellemeye çalışmıştır. Özellikle 1950'li yıllarda geliştirilen "Massive Retaliation" doktrini, herhangi bir Sovyet saldırısına kapsamlı nükleer karşılık verileceğini öngörerek caydırıcılığın temelini oluşturmuştur. Daha sonraki dönemde benimsenen "Flexible Response" stratejisi ise nükleer seçenek öncesinde konvansiyonel askerî kapasitenin kullanılmasını öngören daha esnek bir güvenlik anlayışını beraberinde getirmiştir.

İkinci olarak NATO, yalnızca askerî değil aynı zamanda siyasi bütünleşmenin de kurumsal aracı hâline gelmiştir. İttifak, Batı Avrupa'nın yeniden silahlanmasını kontrol altında tutarken Amerika Birleşik Devletleri'nin Avrupa güvenliği üzerindeki liderliğini de kurumsallaştırmıştır. Böylece NATO, Avrupa'nın güvenlik mimarisinin vazgeçilmez unsuru hâline gelmiştir.

Üçüncü olarak NATO, transatlantik bağı kurumsallaşmasını sağlamıştır. ABD'nin Avrupa'daki askerî varlığı yalnızca Sovyet tehdidine karşı bir güvence değil, aynı zamanda Batı dünyasının ekonomik ve siyasi bütünleşmesini destekleyen stratejik bir mekanizma olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle NATO, yalnızca askerî bir ittifak değil; Batı güvenlik topluluğunun temel kurumsal yapısı olarak işlev görmüştür.

Bu dönemde NATO'nun faaliyet alanı büyük ölçüde Avrupa kıtası ile sınırlı kalmıştır. İttifakın temel görevi, üyelerinden herhangi birine yönelik doğrudan askerî saldırıyı önlemek ve Sovyetler Birliği'nin Avrupa'daki nüfuzunu sınırlandırmaktır. Dolayısıyla NATO'nun güvenlik anlayışı esas itibarıyla devlet merkezli, konvansiyonel askerî tehditlere odaklanan ve coğrafi sınırları belirgin bir savunma modeli üzerine kurulmuştur.

Türkiye açısından bakıldığında ise NATO üyeliği, Soğuk Savaş boyunca ülkenin güvenlik stratejisinin temel sütunlarından biri olmuştur. 1952 yılında NATO'ya katılan Türkiye, Sovyetler Birliği ile uzun kara sınırına sahip olması nedeniyle ittifakın güneydoğu kanadının en önemli ülkesi olarak görülmüş; özellikle Boğazlar, Karadeniz ve Doğu Akdeniz üzerindeki jeostratejik konumu nedeniyle NATO'nun ileri savunma hattında yer almıştır. Bu süreçte Türkiye'nin güvenlik politikaları büyük ölçüde NATO'nun genel stratejik yaklaşımı ile uyum içerisinde gelişmiştir.

Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte NATO'nun kuruluş gerekçesini oluşturan tehdit ortadan kalkmış; Sovyetler Birliği'nin dağılması, Varşova Paktı'nın sona ermesi ve Avrupa'da iki kutuplu güvenlik mimarisinin çözülmesi, ittifakın geleceğine ilişkin kapsamlı tartışmaları beraberinde getirmiştir. Pek çok araştırmacı bu dönemde NATO'nun tarihsel misyonunu tamamladığını ileri sürmüş; hatta ittifakın varlığını sürdürmesinin gereksiz hâle geldiğini savunmuştur. Bununla birlikte NATO, dağılmak yerine ABD etkisiyle yeni güvenlik ortamına uyum sağlayarak farklı görevler üstlenmiş ve ikinci büyük dönüşüm sürecine girmiştir.

2.2. NATO 2.0: Soğuk Savaş Sonrası Dönüşüm ve Küresel Güvenlik Yaklaşımı (1991–2022)

Sovyetler Birliği'nin dağılması yalnızca uluslararası sistemdeki güç dağılımını değiştirmemiş, aynı zamanda NATO'nun kurumsal kimliğini de yeniden tanımlama ihtiyacını doğurmuştur. İttifakın kuruluşundan itibaren temel varlık nedeni olarak kabul edilen Sovyet tehdidinin ortadan kalkması, NATO'nun geleceği konusunda ciddi tartışmalara yol açmıştır. Bu dönemde bazı akademisyenler NATO'nun işlevini tamamladığını ve tarihsel misyonunun sona erdiğini ileri sürerken, diğerleri örgütün yeni güvenlik tehditlerine uyum sağlayarak varlığını sürdürebileceğini savunmuştur.

Gerçekten de 1990'lı yıllardan itibaren NATO, klasik kolektif savunma örgütü kimliğinin ötesine geçerek kriz yönetimi, barışı destekleme operasyonları, insani müdahaleler ve terörle mücadele gibi yeni görev alanlarına yönelmiştir. Böylece NATO'nun faaliyet coğrafyası Avrupa sınırlarının dışına taşmış ve "out-of-area operations" olarak adlandırılan yeni bir güvenlik anlayışı gelişmiştir.

Bu dönüşümün ilk önemli örnekleri eski Yugoslavya'da yaşanan krizler olmuştur. Bosna-Hersek ve Kosova müdahaleleri, NATO'nun ilk kez doğrudan savaş operasyonları yürüttüğü süreçler olarak dikkat çekmektedir. İttifak bu müdahalelerle yalnızca üye devletlerin güvenliğini değil, uluslararası barış ve insani güvenliği de koruma iddiasını benimsemeye başlamıştır. Özellikle 1999 Kosova müdahalesi, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin açık yetkilendirmesi olmaksızın gerçekleştirildiği için uluslararası hukuk literatüründe yoğun tartışmalara konu olmuştur.

11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik terör saldırıları ise NATO tarihinde yeni bir dönüm noktası oluşturmuştur. İttifak tarihinde ilk kez Antlaşma'nın 5. maddesi işletilmiş ve Afganistan operasyonu NATO'nun tarihindeki en kapsamlı askerî harekât hâline gelmiştir. Böylece uluslararası terörizm, NATO'nun güvenlik gündeminin merkezine yerleşmiş; devlet dışı aktörler ilk kez klasik devlet tehditleri kadar önemli görülmeye başlanmıştır.

Bu dönemde NATO'nun stratejik belgeleri de önemli ölçüde değişmiştir. 1999 ve 2010 Stratejik Konseptleri, kriz yönetimi, ortaklık mekanizmaları, enerji güvenliği, siber tehditler ve uluslararası terörizm gibi konuları ittifakın temel görevleri arasına dahil etmiştir. Böylece NATO, yalnızca askerî saldırılara karşı savunma sağlayan bir örgüt olmaktan çıkarak çok boyutlu güvenlik yönetişiminin önemli aktörlerinden biri hâline gelmiştir.

Bununla birlikte NATO 2.0 döneminin eleştirileri de giderek artmıştır. Özellikle Afganistan'dan çekilme süreci, Libya müdahalesinin uzun vadeli sonuçları, Irak Savaşı konusundaki görüş ayrılıkları ve bazı operasyonların uluslararası hukuk bakımından yarattığı tartışmalar, ittifakın stratejik yönelimine ilişkin farklı değerlendirmeleri beraberinde getirmiştir. Ayrıca Rusya'nın 2008 Gürcistan müdahalesi ve özellikle 2014 Kırım'ın ilhakı, NATO'nun yeniden devlet merkezli güvenlik tehditlerine yönelmesine neden olmuştur. Böylece NATO 2.0 döneminin sonlarına doğru ittifakın yeniden büyük güç rekabetine odaklandığı görülmektedir.

Bu süreç, NATO'nun üçüncü büyük dönüşüm evresine geçişin de temelini oluşturmuştur. 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik kapsamlı askerî harekâtı, yalnızca Avrupa güvenlik mimarisini değil, NATO'nun stratejik önceliklerini de köklü biçimde yeniden şekillendirmiştir. Bu yeni dönem, birçok araştırmacı tarafından "NATO 3.0" olarak kavramsallaştırılmaktadır.

2.3. NATO 3.0: Büyük Güç Rekabetinin Geri Dönüşü ve Yeni Güvenlik Paradigması

Uluslararası sistemde 2020'li yılların başından itibaren yaşanan gelişmeler, NATO'nun stratejik önceliklerinde üçüncü büyük dönüşüm dalgasını başlatmıştır. Rusya'nın Ukrayna'ya karşı başlattığı kapsamlı askerî harekât, Çin'in hızla artan askerî ve teknolojik kapasitesi, yapay zekâ destekli harp teknolojilerinin gelişmesi, siber saldırılar, uzay alanındaki rekabet, kritik altyapılara yönelik hibrit tehditler ve küresel tedarik zincirlerinin güvenlik politikalarının bir parçası hâline gelmesi, ittifakın güvenlik anlayışını önemli ölçüde değiştirmiştir. Literatürde giderek yaygınlaşan "NATO 3.0" kavramı, işte bu yeni güvenlik ortamını tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır.

Burada vurgulanması gereken ilk nokta, "NATO 3.0" ifadesinin NATO'nun resmî belgelerinde yer alan bir kavram olmadığıdır. Daha çok akademik çevreler ve stratejik analizlerde kullanılan bu kavramsallaştırma, NATO'nun üçüncü büyük dönüşüm evresini analitik olarak açıklamaya yönelik bir çerçeve sunmaktadır. Bu nedenle NATO 3.0, yeni bir örgütü değil; mevcut ittifakın değişen uluslararası sistem karşısında geliştirdiği yeni stratejik yaklaşımı ifade etmektedir.

Bu dönüşümün temelinde uluslararası sistemde yeniden belirginleşen **büyük güç rekabeti** bulunmaktadır. Soğuk Savaş sonrasında devlet dışı aktörler, uluslararası terörizm ve bölgesel krizler güvenlik gündeminin merkezinde yer alırken, günümüzde uluslararası rekabet yeniden büyük devletler arasında yoğunlaşmaktadır. NATO'nun 2022 Stratejik Konsepti de bu değişimi açık biçimde yansıtmaktadır. Belgede Rusya, "Müttefiklerin güvenliği ile Avrupa-Atlantik bölgesindeki barış ve istikrara yönelik en önemli ve doğrudan tehdit" olarak tanımlanırken, Çin'in giderek artan askerî kapasitesi, teknolojik üstünlük arayışı ve küresel etkisi de NATO'nun uzun vadeli stratejik planlamasının önemli unsurları arasında gösterilmektedir.

Bu yaklaşım, NATO'nun güvenlik anlayışında yalnızca tehdit tanımlarının değiştiğini değil, aynı zamanda güvenliğin kapsamının da genişlediğini göstermektedir. Artık güvenlik yalnızca kara, deniz ve hava kuvvetlerinin askerî kapasitesiyle ölçülmemektedir. Yapay zekâ, büyük veri analitiği, kuantum teknolojileri, siber güvenlik, uzay sistemleri, kritik mineraller, yarı iletken üretimi, enerji arz güvenliği ve tedarik zincirlerinin dayanıklılığı da ulusal güvenliğin ayrılmaz parçaları hâline gelmiştir. Başka bir ifadeyle NATO 3.0, klasik askerî ittifak anlayışından çok alanlı (multi-domain) güvenlik yaklaşımına geçişi temsil etmektedir.

Bu dönüşümün önemli göstergelerinden biri de savunma sanayii politikalarında görülmektedir. Özellikle Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında mühimmat stoklarının hızla tükenmesi, Avrupa ülkelerinin uzun yıllardır ihmal ettikleri savunma üretim kapasitesini yeniden artırmalarına neden olmuştur. NATO bünyesinde savunma sanayisinin yalnızca askerî bir faaliyet alanı değil, aynı zamanda stratejik dayanıklılığın temel unsuru olduğu yönündeki yaklaşım güçlenmiştir. Bu nedenle savunma üretim kapasitesi, kritik hammaddelere erişim, tedarik zincirlerinin güvenliği ve teknolojik bağımsızlık, NATO 3.0'ın temel politika alanlarından biri hâline gelmiştir.

Bu bağlamda savunma harcamalarının artırılması da dikkat çekmektedir. Uzun yıllar boyunca NATO üyelerinden gayrisafi yurt içi hasıllarının en az %2'sini savunmaya ayırmaları beklenirken, son dönemde daha yüksek savunma yatırımları ve üretim kapasitesinin geliştirilmesine yönelik çağrılar yapılmaktadır. Bunun temel nedeni yalnızca askerî tehditlerin artması değildir. Aynı zamanda uzun süreli yüksek yoğunluklu çatışmaların sürdürülebilirliği için gerekli endüstriyel kapasitenin oluşturulması da stratejik öncelik hâline gelmiştir.

NATO 3.0'ın ikinci önemli özelliği, **hibrit tehditlerin** güvenlik planlamasının merkezine yerleşmesidir. Günümüzde devletler yalnızca askerî saldırılarla değil; dezenformasyon kampanyaları, seçimlere müdahale girişimleri, kritik altyapılara yönelik siber saldırılar, enerji arzının kesintiye uğratılması, ekonomik yaptırımlar, düzensiz göç hareketlerinin araçsallaştırılması ve uzay sistemlerine yönelik tehditler gibi çok boyutlu risklerle karşı karşıya bulunmaktadır. Bu nedenle NATO'nun caydırıcılık anlayışı da genişlemiş; askerî güç kadar ekonomik dayanıklılık, teknolojik üstünlük ve toplumsal dirençlilik de güvenliğin bileşenleri arasında değerlendirilmeye başlanmıştır.

Bununla birlikte NATO 3.0'ın yalnızca askerî dönüşümden ibaret olduğunu söylemek eksik olacaktır. İttifak aynı zamanda demokratik kurumların korunması, kritik teknolojilerin güvenliği, stratejik iletişim, dezenformasyonla mücadele ve ekonomik güvenlik gibi alanlarda da ortak politikalar geliştirmeye çalışmaktadır. Bu durum, güvenlik çalışmalarında "bütüncül güvenlik" (comprehensive security) yaklaşımının NATO içerisinde daha görünür hâle geldiğini göstermektedir.

Ancak NATO 3.0'ın karşı karşıya olduğu en önemli sorunlardan biri, **ittifak üyelerinin tehdit algılarındaki farklılaşmadır**. Rusya'nın oluşturduğu askerî tehdit, Baltık ülkeleri ve Doğu Avrupa için öncelikli güvenlik sorunu olarak görülürken; Akdeniz ülkeleri düzensiz göç, enerji güvenliği ve Kuzey Afrika kaynaklı istikrarsızlıklara daha fazla önem vermektedir. Benzer şekilde Türkiye'nin güvenlik öncelikleri de terörle mücadele, Suriye'nin kuzeyi, Doğu Akdeniz ve Karadeniz ekseninde şekillenmektedir. Bu farklılaşma, NATO'nun ortak strateji üretme kapasitesini zaman zaman zorlaştırmaktadır.

İttifakın geleceği açısından bir diğer önemli tartışma ise Avrupa'nın stratejik özerklik arayışıdır. Özellikle son yıllarda Avrupa Birliği içerisinde savunma kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik girişimler artmış; Avrupa'nın güvenliğinin yalnızca ABD'nin askerî desteğine bağımlı olmaması gerektiği yönünde görüşler güç kazanmıştır. Bununla birlikte Avrupa'nın savunma kapasitesinin NATO'yu tamamlayıcı mı yoksa alternatif bir yapı mı oluşturacağı konusu hâlen tartışmalıdır. Bu durum, NATO 3.0'ın kurumsal geleceğini etkileyebilecek temel değişkenlerden biri olarak değerlendirilmektedir.

Dolayısıyla NATO 3.0, yalnızca yeni tehditlere verilen teknik bir cevap değildir. Aynı zamanda uluslararası sistemde yeniden belirginleşen güç rekabetine uyum sağlamaya çalışan kapsamlı bir kurumsal dönüşüm sürecidir. Bu süreçte ittifakın temel amacı değişmemiştir: üyelerinin güvenliğini sağlamak ve caydırıcılığı sürdürmek. Ancak bu amaca ulaşmak için kullanılan araçlar, tehdit tanımları ve güvenlik alanları önemli ölçüde çeşitlenmiştir. Başka bir ifadeyle değişen, NATO'nun temel varlık nedeni değil; bu varlık nedenini hayata geçirme biçimidir.

Bu çalışma, NATO 3.0'ı bu nedenle bir "**stratejik süreklilik içinde dönüşüm**" olarak kavramsallaştırmaktadır. İttifakın kuruluşundan bu yana değişmeyen temel işlevi kolektif güvenliği sağlamaktır. Ancak çok kutuplu uluslararası sistem, teknolojik rekabet ve hibrit tehditler, bu işlevin artık yalnızca askerî güçle yerine getirilemeyeceğini ortaya koymaktadır. NATO 3.0'ın ayırt edici özelliği, kolektif savunma anlayışını ekonomik dayanıklılık, teknolojik üstünlük, savunma sanayii ve çok alanlı güvenlik yaklaşımıyla bütünleştirmesidir.

2.4. NATO 1.0, NATO 2.0 ve NATO 3.0'ın Karşılaştırmalı Analizi

NATO'nun yaklaşık yetmiş beş yıllık tarihsel gelişimi incelendiğinde, ittifakın üç temel stratejik evreden geçtiği görülmektedir. Bununla birlikte bu evreler arasında kesin kopuşlardan ziyade, değişen uluslararası sistem koşullarına uyum sağlayan kurumsal dönüşümler söz konusudur. Dolayısıyla NATO 3.0'ın anlaşılabilmesi için önceki iki dönemin temel özellikleriyle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

İlk dönem olan NATO 1.0, iki kutuplu uluslararası sistemin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemin belirleyici özelliği, Sovyetler Birliği'nin oluşturduğu askerî tehdide karşı kolektif savunma ve nükleer caydırıcılığın esas alınmasıdır. Güvenlik büyük ölçüde devlet merkezli düşünülmüş, coğrafi odak Avrupa-Atlantik bölgesiyle sınırlı kalmış ve ittifakın temel görevi üyelere yönelik doğrudan askerî saldırıyı önlemek olmuştur.

İkinci dönem olan NATO 2.0 ise Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından ortaya çıkan yeni güvenlik ortamına uyum sürecini ifade etmektedir. Bu evrede ittifakın görev alanı Avrupa sınırlarının ötesine taşmış; kriz yönetimi, barışı destekleme operasyonları, terörle mücadele ve insani müdahaleler ön plana çıkmıştır. Güvenlik anlayışı devlet dışı aktörleri de kapsayacak şekilde genişlemiştir; NATO küresel güvenlik yönetişiminin önemli aktörlerinden biri hâline gelmiştir.

Günümüzde şekillenen NATO 3.0 ise bu iki dönemin bazı özelliklerini bünyesinde barındırmakla birlikte, büyük güç rekabetinin geri dönüşünü teknoloji, ekonomi ve savunma sanayii boyutlarıyla bütünleştiren daha kapsamlı bir stratejik çerçeve sunmaktadır. Bu nedenle NATO 3.0, yalnızca askerî bir dönüşüm değil; aynı zamanda uluslararası sistemde güvenlik kavramının yeniden tanımlandığı yeni bir dönemi temsil etmektedir.

3. NATO 3.0'ın Kuramsal Temelleri

3.1. Güç Dengesi Teorisi ve NATO'nun Sürekliliği

Uluslararası ilişkiler disiplininde ittifakların ortaya çıkışını açıklayan en temel yaklaşımlardan biri realizmdir. Realist kurama göre uluslararası sistem anarşik bir yapıya sahiptir; devletlerin güvenliğini garanti altına alacak merkezi bir otorite bulunmadığından her devlet kendi güvenliğini sağlamak zorundadır. Bu nedenle devletler, potansiyel tehditleri dengelemek amacıyla askerî kapasitelerini artırmakta veya diğer devletlerle ittifaklar oluşturmaktadır (Waltz, 1979).

Bu perspektiften bakıldığında NATO'nun kuruluşu ideolojik bir tercih değil, klasik güç dengesi siyasetinin kurumsal sonucudur. II. Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'nin askerî kapasitesindeki hızlı artış ve Doğu Avrupa üzerindeki nüfuzu, Batı Avrupa devletlerinin tek başlarına denge kurmalarını güçleştirmiştir. ABD'nin Avrupa güvenliğine kalıcı biçimde dahil olmasıyla NATO, Sovyet gücünü dengeleyen kurumsal bir mekanizma hâline gelmiştir.

Ancak realizm açısından önemli olan yalnızca NATO'nun kuruluşu değildir. Aynı kuram, NATO'nun Soğuk Savaş sonrasında neden varlığını sürdürdüğünü de açıklamaktadır. Çünkü realizme göre ittifakların amacı belirli bir düşmanla mücadele etmekten çok güç dengesini korumaktır. Tehditler değişebilir; ancak anarşik uluslararası sistem devam ettiği sürece güvenlik rekabeti de devam edecektir.

Bu noktada NATO 3.0'ın ortaya çıkışı, realist kuram açısından yeni bir paradigma değil, uluslararası sistemde değişen güç dağılımına verilen rasyonel bir tepki olarak değerlendirilebilir. Sovyetler Birliği'nin yerini bugün Rusya'nın yeniden askerî güç kazanması, Çin'in küresel ekonomik ve teknolojik yükselişi ve çok kutuplu güç dağılımı almaktadır. Dolayısıyla değişen aktörlerdir; güvenlik rekabetinin mantığı ise büyük ölçüde aynı kalmaktadır.

3.2. Tehdit Dengesi (Balance of Threat) Yaklaşımı

NATO'nun dönüşümünü açıklamada yalnızca güç dengesi teorisi yeterli değildir. Çünkü devletler her zaman en güçlü devlete karşı değil, kendileri açısından en büyük tehdidi oluşturan aktöre karşı ittifak kurmaktadır. Bu noktada Stephen Walt'ın (1987) geliştirdiği Tehdit Dengesi Teorisi (Balance of Threat Theory), NATO 3.0'ın anlaşılması açısından önemli bir analitik çerçeve sunmaktadır.

Walt'a göre devletlerin tehdit algısı dört temel değişkenden oluşmaktadır:

- Karşı tarafın toplam gücü,
- Coğrafi yakınlığı,
- Saldırı kapasitesi,
- Saldırgan niyetleri.

Bu çerçevede NATO'nun 2022 Stratejik Konsepti incelendiğinde Rusya'nın yalnızca askerî kapasitesi nedeniyle değil, Avrupa güvenlik düzenini doğrudan değiştirme potansiyeli nedeniyle "en önemli ve doğrudan tehdit" olarak tanımlandığı görülmektedir. Aynı şekilde Çin'in de yalnızca ekonomik büyüklüğü nedeniyle değil; ileri teknoloji alanındaki yatırımları, küresel altyapı projeleri, siber kapasitesi ve askerî modernizasyonu nedeniyle NATO'nun uzun vadeli stratejik planlamasına dahil edildiği anlaşılmaktadır.

Dolayısıyla NATO 3.0, yalnızca güç dengesi değil, aynı zamanda değişen tehdit algılarının da ürünüdür. Bu durum, ittifakın güvenlik önceliklerinin neden klasik askerî savunmanın ötesine geçtiğini açıklamaktadır.

3.3. Güvenlik İkilemi ve Yeni Silahlanma Döngüsü

NATO 3.0'ın ortaya çıkışını açıklayan bir diğer önemli kuramsal yaklaşım güvenlik ikilemi (security dilemma) kavramıdır. İlk kez John Herz tarafından ortaya konulan ve daha sonra Robert Jervis tarafından geliştirilen bu yaklaşım, uluslararası sistemde devletlerin kendi güvenliklerini artırmaya yönelik attıkları adımların diğer devletler tarafından tehdit olarak algılandığını ileri sürmektedir.

Bu süreç karşılıklı silahlanmayı hızlandırmakta ve tarafların aslında istemedikleri bir güvenlik rekabetine sürüklenmelerine yol açmaktadır.

Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrasında NATO ülkelerinin savunma bütçelerini hızla artırmaları buna örnek gösterilebilir. Aynı şekilde Rusya da NATO'nun doğuya doğru genişlemesini kendi güvenliği açısından tehdit olarak değerlendirmektedir.

Sonuç olarak iki taraf da kendi güvenliğini artırmaya çalışırken karşı tarafın tehdit algısını güçlendirmektedir. Bu güvenlik ikilemi NATO 3.0'ın temel dinamiklerinden biridir.

Özellikle;

- Hipersonik füze sistemleri,
- Yapay zekâ destekli silahlar,
- İnsansız savaş sistemleri,
- Uzay kabiliyetleri,
- Siber operasyonlar,

Gibi alanlarda yaşanan rekabet klasik Soğuk Savaş döneminden daha karmaşık bir güvenlik ortamı oluşturmaktadır.

3.4. Saldırgan Realizm ve Büyük Güç Rekabetinin Geri Dönüşü

NATO 3.0'ın teorik açıklamalarından biri de John J. Mearsheimer'ın Saldırgan Realizm (Offensive Realism) yaklaşımıdır.

Mearsheimer'a göre büyük güçler mevcut güçlerini korumakla yetinmezler; aynı zamanda rakiplerinin güç kazanmasını engellemeye çalışırlar. Uluslararası sistemde kalıcı güvenlik ancak görece üstünlük sağlanarak mümkün olabilir.

Bu yaklaşım NATO'nun son yıllardaki stratejik dönüşümünü açıklamada önemli ipuçları sunmaktadır.

- Rusya'nın çevrelenmesi,
- Hint-Pasifik'te ortaklıkların geliştirilmesi,
- Savunma sanayii üretiminin artırılması,
- Kritik teknolojilerin korunması,
- Tedarik zincirlerinin güvence altına alınması,
- Yalnızca savunma amaçlı politikalar olarak değil, aynı zamanda küresel güç rekabetinin araçları olarak da değerlendirilebilir.

Bu perspektiften bakıldığında NATO 3.0, klasik anlamda askerî ittifak olmanın ötesinde Batı'nın teknolojik ve ekonomik üstünlüğünü korumaya yönelik daha geniş kapsamlı bir stratejik platform niteliği kazanmaktadır.

Ancak burada önemli bir metodolojik ayırım yapılmalıdır. Bu değerlendirme, NATO'nun resmî söylemini değil; saldırgan realist literatürde öne çıkan yorumlardan birini yansıtmaktadır. Dolayısıyla NATO'nun dönüşümünü açıklayan tek yaklaşım olarak değil, literatürdeki farklı açıklamalardan biri olarak ele alınmalıdır.

3.5. Liberal Kurumsalcılık Açısından NATO 3.0

Realist yaklaşımlar NATO'nun güvenlik rekabetine odaklanmasını açıklamada güçlü bir çerçeve sunsa da ittifakın kurumsal sürekliliğini açıklamak için tek başına yeterli değildir. Liberal kurumsalcı yaklaşım, uluslararası örgütlerin yalnızca güç dengesi mekanizmaları olmadığını; aynı zamanda belirsizliği azaltan, iş birliğini kolaylaştıran ve ortak normlar geliştiren kurumlar olduğunu savunmaktadır.

Bu bakış açısından NATO, yalnızca ortak tehditlere karşı oluşturulmuş askerî bir koalisyon değil; üyeleri arasında bilgi paylaşımını sağlayan, askerî standartları uyumlaştıran, ortak planlama süreçlerini yöneten ve siyasi istişareyi kurumsallaştıran bir güvenlik topluluğudur.

Bu nedenle NATO 3.0'ın gelişiminde sadece Rusya veya Çin kaynaklı tehditler değil, üyeler arasındaki kurumsal koordinasyon ihtiyacı da etkili olmaktadır. Siber güvenlik standartlarının belirlenmesi, kritik altyapıların korunmasına yönelik ortak politikalar, savunma sanayiinde birlikte üretim modelleri ve teknoloji paylaşımı gibi alanlar, NATO'nun yalnızca askerî değil kurumsal kapasitesini de güçlendirmektedir.

Bu yönüyle NATO 3.0, realist güvenlik kaygıları ile liberal kurumsal iş birliğinin birlikte işlediği hibrit bir güvenlik modeli olarak değerlendirilebilir.

NATO 3.0, ittifakın kuruluş felsefesinden kopuşu temsil etmemektedir. Aksine, kolektif savunma mantığının çok kutuplu uluslararası sistemin gerektirdiği teknolojik, ekonomik ve çok alanlı güvenlik araçlarıyla yeniden yapılandırılmasını ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle NATO 3.0, stratejik süreklilik içerisinde kurumsal dönüşümün bir örneğidir.

4. 2026 Ankara Zirvesi ve NATO 3.0'ın Yeni Stratejik Öncelikleri

4.1. Ankara Zirvesi'nin Stratejik Önemi

NATO zirveleri, yalnızca ittifakın kısa vadeli güvenlik politikalarının belirlendiği toplantılar değildir. Aynı zamanda uluslararası sistemde meydana gelen yapısal değişimlerin NATO'nun kurumsal stratejilerine nasıl yansıtılacağını ortaya koyan siyasi platformlardır. Bu nedenle her zirve, ittifakın tehdit algısındaki değişimleri ve geleceğe ilişkin önceliklerini anlamak bakımından önemli bir göstergelik niteliği taşımaktadır.

2026 yılında Ankara'da gerçekleştirilecek NATO Zirvesi de bu açıdan sıradan bir liderler toplantısı olarak değerlendirilmemelidir. Zirve, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın devam ettiği, Avrupa'nın savunma kapasitesini yeniden inşa etmeye çalıştığı, Çin ile Batı arasındaki stratejik rekabetin derinleştiği ve uluslararası sistemde çok kutupluluğun daha belirgin hâle geldiği bir dönemde gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle Ankara Zirvesi, NATO 3.0 olarak tanımlanan yeni stratejik yaklaşımın somut politika alanlarına dönüştürüleceği önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir.

Türkiye açısından ise zirvenin önemi daha da farklıdır. NATO'nun ikinci büyük kara ordusuna sahip olan Türkiye, Karadeniz, Doğu Akdeniz, Kafkasya ve Orta Doğu'yu aynı anda etkileyen jeopolitik konumu nedeniyle ittifakın güvenlik mimarisinde kritik bir yer işgal etmektedir. Dolayısıyla Ankara Zirvesi, yalnızca NATO'nun geleceğini değil; Türkiye'nin yeni güvenlik ortamındaki stratejik rolünü de yeniden tartışmaya açmıştır.

Ankara Zirvesi'nin gündemini beş temel stratejik eksen altında değerlendirilebilir: (i) savunma sanayii ve endüstriyel kapasite, (ii) transatlantik güvenlik ilişkileri, (iii) Ukrayna'nın güvenliği, (iv) büyük güç rekabeti ve çok kutupluluk, (v) NATO'nun uzun dönemli kurumsal dönüşümü.

4.2. Savunma Sanayiinin Stratejikleşmesi: NATO'nun Endüstriyel Dönüşümü

Ankara Zirvesi'nin en dikkat çekici gündem maddelerinden biri, savunma sanayisinin NATO'nun stratejik planlamasının merkezine yerleştirilmesidir. Soğuk Savaş boyunca askerî üstünlük büyük ölçüde kuvvet yapısı ve nükleer caydırıcılık üzerinden değerlendirilirken, günümüzde uzun süreli çatışmaların sürdürülebilirliği büyük ölçüde savunma üretim kapasitesine bağlı hâle gelmiştir.

Rusya-Ukrayna Savaşı, yüksek yoğunluklu konvansiyonel savaşların mühimmat tüketimi açısından modern ordular üzerinde ne denli büyük baskı oluşturduğunu göstermiştir. Özellikle topçu mühimmatı, hava savunma sistemleri, uzun menzilli füzeler ve insansız hava araçlarına yönelik talepte yaşanan artış, birçok NATO ülkesinin mevcut üretim kapasitesinin yetersiz olduğunu ortaya koymuştur.

Bu gelişmeler sonucunda savunma sanayii yalnızca ekonomik bir sektör olmaktan çıkmış; ulusal güvenliğin temel bileşenlerinden biri olarak görülmeye başlanmıştır. NATO 3.0'ın en önemli özelliklerinden biri de savunma üretimini askerî planlamanın ayrılmaz parçası hâline getirmesidir. Savunma sanayiinde üretim sürekliliği, kritik hammaddelere erişim, yarı iletken teknolojileri ve tedarik zincirlerinin güvenliği artık askerî caydırıcılığın doğrudan belirleyicileri arasında kabul edilmektedir.

Bu bağlamda Ankara Zirvesi, NATO içerisinde ortak üretim kapasitesinin artırılması, savunma sanayiinde birlikte yatırım modellerinin geliştirilmesi ve teknolojik bağımlılıkların azaltılması yönünde yeni politikaların tartışıldığı bir platform niteliği taşımaktadır.

4.3. Savunma Harcamaları ve Caydırıcılığın Ekonomik Boyutu

NATO'nun kuruluşundan itibaren savunma harcamaları ittifakın ortak yük paylaşımı tartışmalarının merkezinde yer almıştır. Bununla birlikte son yıllarda savunma bütçelerinin artırılmasına yönelik talepler yalnızca mali yük paylaşımı ile açıklanabilecek bir konu olmaktan çıkmıştır.

Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında birçok Avrupa ülkesi savunma bütçelerini tarihsel olarak görülmemiş seviyelere yükseltmiştir. Bunun temel nedeni yalnızca mevcut askerî kapasiteyi artırmak değil, aynı zamanda savunma sanayiinin üretim kabiliyetini uzun vadede sürdürülebilir hâle getirmektir.

Savunma harcamalarının ekonomik etkisi konusunda literatürde iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. İlk yaklaşım, yüksek savunma harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde baskı oluşturabileceğini ve sosyal politika alanlarında kaynak daralmasına yol açabileceğini ileri sürmektedir. İkinci yaklaşım ise savunma teknolojilerine yapılan yatırımların yenilik kapasitesini artırarak sivil teknolojilere de katkı sağlayabileceğini savunmaktadır.

Ankara Zirvesi bağlamında önemli olan husus, NATO'nun savunma harcamalarını yalnızca askerî gereklilik olarak değil; stratejik dayanıklılığın ekonomik temeli olarak değerlendirmeye başlamasıdır. Bu durum NATO 3.0'ın güvenlik anlayışının klasik askerî çerçeveyi önemli ölçüde genişlettiğini göstermektedir.

4.4. Ukrayna ve NATO'nun Caydırıcılık Stratejisi

Ankara Zirvesi'nin üçüncü temel gündem maddesi Ukrayna'nın güvenliği olacaktır. Ukrayna Savaşı, Avrupa'da II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan en kapsamlı konvansiyonel çatışma olarak NATO'nun güvenlik algısını köklü biçimde değiştirmiştir.

Savaş öncesinde NATO'nun öncelikleri arasında terörizm, hibrit tehditler ve kriz yönetimi daha görünür durumdayken, savaşın başlamasıyla birlikte devletler arası yüksek yoğunluklu savaş senaryoları yeniden güvenlik planlamasının merkezine yerleşmiştir.

Bu gelişme üç önemli sonucu beraberinde getirmiştir.

- İlk olarak NATO'nun doğu kanadındaki askerî varlığı önemli ölçüde artırılmıştır.
- İkinci olarak Avrupa'da uzun yıllardır görülmeyen ölçekte yeniden silahlanma süreci başlamıştır.
- Üçüncü olarak ise NATO'nun savunma planlaması yüksek yoğunluklu savaş senaryolarına göre yeniden düzenlenmiştir.
- Bu yönüyle Ukrayna yalnızca bölgesel bir kriz değil; NATO 3.0'ın şekillenmesini hızlandıran temel jeopolitik gelişme olarak değerlendirilebilir.

4.5. Çin'in Yükselişi ve NATO'nun Küresel Perspektifi

NATO'nun kuruluşunda güvenlik coğrafyası büyük ölçüde Avrupa ile sınırlıyken, günümüzde Çin'in yükselişi ittifakın stratejik perspektifini küresel ölçekte genişletmiştir.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, NATO'nun Çin'i Rusya ile aynı kategoride değerlendirmemesidir. NATO belgelerinde Rusya doğrudan askerî tehdit olarak tanımlanırken, Çin daha çok uzun vadeli sistemik meydan okuma olarak ele alınmaktadır.

Çin'in yükselişi;

- İleri teknoloji,
- Yapay zekâ,
- Kuantum bilişim,
- Uzay teknolojileri,
- Kritik mineraller,
- Deniz ticaret yolları,
- Küresel altyapı yatırımları,

Gibi alanlarda uluslararası rekabeti yeniden şekillendirmektedir.

Bu nedenle NATO 3.0 yalnızca Avrupa güvenliğini değil; küresel teknolojik rekabeti de stratejik planlamasının parçası hâline getirmiştir.

Bu gelişme NATO tarihinde önemli bir kırılmaya işaret etmektedir. Çünkü ilk kez Atlantik coğrafyasının dışındaki bir büyük güç, NATO'nun uzun vadeli güvenlik hesaplamalarının merkezinde yer almaya başlamıştır.

4.6. NATO'nun Uzun Vadeli Stratejik Dönüşümü

Ankara Zirvesi'nin en önemli sonuçlarından biri, NATO'nun geleceğinin yalnızca askerî kapasite artışıyla değil; teknolojik, ekonomik ve endüstriyel dönüşümle birlikte ele alınmaya başlanacak olmasıdır.

Bu süreçte NATO'nun temel öncelikleri şu şekilde özetlenebilir:

- Savunma sanayiinde üretim kapasitesinin artırılması,
- Yapay zekâ ve yeni nesil teknolojilerin askerî planlamaya entegrasyonu,
- Kritik altyapıların korunması,
- Enerji güvenliğinin güçlendirilmesi,
- Siber caydırıcılık kapasitesinin geliştirilmesi,
- Tedarik zincirlerinin dayanıklılığının artırılması,
- Çok alanlı harekât (multi-domain operations) anlayışının kurumsallaştırılması.

Bu öncelikler birlikte değerlendirildiğinde NATO 3.0'ın klasik kolektif savunma anlayışını aşan daha geniş kapsamlı bir güvenlik mimarisi oluşturmaya yöneleceği görülmektedir. Bununla birlikte bu dönüşüm, ittifak içinde farklı tehdit algıları, savunma yükünün paylaşımı ve Avrupa'nın stratejik özerklik arayışları gibi yapısal sorunları da beraberinde getirmektedir.

Dolayısıyla Ankara Zirvesi, NATO'nun yalnızca mevcut güvenlik sorunlarına verdiği bir yanıt değil; aynı zamanda önümüzdeki on yıllarda nasıl bir ittifak olmayı hedeflediğinin de önemli bir göstergesi olacaktır.

5. NATO 3.0'ın Karşı Karşıya Olduğu Yapısal Sorunlar ve Stratejik Açmazlar

5.1. NATO 3.0 ve İttifakın Stratejik Meşruiyeti

Her uluslararası güvenlik örgütünün sürdürülebilirliği yalnızca askerî kapasitesine değil, aynı zamanda stratejik meşruiyetine de bağlıdır. NATO da kuruluşundan itibaren kolektif savunma ilkesini temel meşruiyet kaynağı olarak kullanmıştır. Soğuk Savaş boyunca Sovyetler Birliği'nin oluşturduğu açık askerî tehdit, ittifakın varlık nedenini tartışmasız hâle getirmiştir. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte NATO'nun geleceği uluslararası ilişkiler literatüründe yoğun biçimde tartışılmaya başlanmıştır.

1990'lı yıllarda birçok araştırmacı, Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasının NATO'nun tarihsel misyonunu tamamladığı anlamına geldiğini ileri sürmüştür. Buna karşılık NATO, kriz yönetimi, barışı destekleme operasyonları ve terörizmle mücadele gibi yeni görev alanları geliştirerek kurumsal varlığını sürdürmüştür. Bu durum, NATO'nun tehdit odaklı bir örgüt olmasının yanı sıra, üyeleri arasında güvenlik iş birliğini kurumsallaştıran kalıcı bir yapı hâline geldiğini göstermektedir.

NATO 3.0 döneminde ise meşruiyet tartışmaları yeni bir boyut kazanmıştır. Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırısı, ittifakın kolektif savunma misyonunu yeniden görünür hâle getirmiş olsa da NATO'nun yalnızca Avrupa güvenliğiyle sınırlı kalmayıp küresel teknoloji rekabeti, ekonomik güvenlik, kritik altyapılar ve Hint-Pasifik gibi alanlara yönelmesi, bazı çevrelerde ittifakın görev tanımının genişlediği yönünde değerlendirmelere yol açmıştır. Bu durum, NATO'nun gelecekte hangi coğrafi ve işlevsel sınırlar içerisinde faaliyet göstereceği sorusunu gündeme taşımaktadır.

Dolayısıyla NATO 3.0'ın karşı karşıya olduğu ilk yapısal sorun, genişleyen güvenlik gündeminin kurumsal meşruiyet üzerindeki etkisidir. Güvenlik kavramı ne kadar genişlerse, NATO'nun görev alanı ile diğer uluslararası kuruluşların yetki alanları arasındaki sınırlar da o ölçüde belirsizleşmektedir.

5.2. Avrupa'nın Stratejik Özerklik Arayışı

NATO'nun geleceğini belirleyecek en önemli tartışmalardan biri Avrupa'nın stratejik özerklik arayışıdır. Özellikle son yıllarda Avrupa Birliği içerisinde savunma politikalarının bütünleştirilmesi, ortak savunma sanayii projelerinin geliştirilmesi ve Avrupa'nın krizlere daha bağımsız müdahale edebilmesi yönünde önemli girişimler başlatılmıştır.

Bu tartışmaların temelinde iki farklı yaklaşım bulunmaktadır;

Birinci yaklaşım, Avrupa'nın güvenliğinin uzun vadede ABD'nin askerî kapasitesine bağımlı kalmasının sürdürülebilir olmadığını savunmaktadır. Bu görüşe göre Avrupa Birliği kendi savunma sanayiini güçlendirmeli, ortak askerî kapasite geliştirmeli ve NATO'yu tamamlayıcı nitelikte daha bağımsız bir güvenlik mimarisi oluşturmalıdır.

İkinci yaklaşım ise Avrupa'nın mevcut askerî kapasitesinin NATO'nun sağladığı caydırıcılığı ikame edemeyeceğini ileri sürmektedir. Bu görüşe göre Avrupa güvenliğinin temel dayanağı olmaya devam edecek yapı NATO'dur ve Avrupa Birliği'nin geliştireceği girişimler ancak NATO ile uyumlu olduğu ölçüde başarılı olabilir.

Bu iki yaklaşım arasındaki gerilim NATO 3.0 açısından önemli bir belirsizlik oluşturmaktadır. Avrupa'nın stratejik özerklik arayışı güçlendikçe NATO'nun kurumsal rolü yeniden tanımlanmak zorunda kalabilir.

5.3. ABD-Avrupa İlişkilerinde Yük Paylaşımı Sorunu

NATO'nun kuruluşundan bu yana tartışılan konulardan biri de savunma yükünün paylaşımıdır. Amerika Birleşik Devletleri uzun yıllardır Avrupa ülkelerinin savunmaya yeterli kaynak ayırmadığını ve NATO'nun askerî yükünün orantısız biçimde Washington tarafından üstlenildiğini dile getirmektedir.

Özellikle son yıllarda savunma harcamalarının artırılmasına yönelik çağrılarının yoğunlaşması, yük paylaşımı tartışmalarını yeniden gündeme taşımıştır. Bununla birlikte mesele yalnızca bütçe büyüklüğü değildir. Savunma üretim kapasitesi, mühimmat stokları, teknoloji geliştirme yeteneği ve kriz zamanlarında hızlı üretim yapabilme kapasitesi de yük paylaşımının önemli unsurları hâline gelmiştir.

NATO 3.0 döneminde yük paylaşımı artık yalnızca askerî harcamalar üzerinden değil, savunma sanayiinin sürdürülebilirliği üzerinden de değerlendirilmektedir. Bu durum, ittifakın ekonomik boyutunun giderek daha fazla önem kazandığını göstermektedir.

5.4. İttifak İçinde Farklılaşan Tehdit Algıları

NATO'nun karşı karşıya olduğu en önemli yapısal sorunlardan biri, üye devletlerin güvenlik önceliklerinin giderek çeşitlenmesidir. Soğuk Savaş döneminde Sovyet tehdidi bütün üyeler açısından ortak referans noktası oluştururken, günümüzde güvenlik riskleri bölgesel farklılıklar göstermektedir.

Baltık ülkeleri ve Polonya için öncelikli tehdit Rusya'nın askerî faaliyetleridir. Güney Avrupa ülkeleri açısından ise düzensiz göç, enerji güvenliği ve Kuzey Afrika kaynaklı istikrarsızlık daha önemli güvenlik sorunları olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye'nin güvenlik öncelikleri ise farklı bir eksen üzerinde şekillenmektedir. Türkiye açısından sınır ötesi terörizm, Suriye ve Irak'taki güvenlik gelişmeleri, Karadeniz dengesi, Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları, enerji güvenliği ve bölgesel istikrarsızlık daha belirleyici konular olarak görülmektedir. Bu durum, NATO içinde ortak tehdit tanımlaması yapılmasını zorlaştırmaktadır.

İttifakın karar alma mekanizmasının oybirliği esasına dayanması, farklı tehdit algılarının ortak strateji geliştirme sürecini daha karmaşık hâle getirmesine neden olmaktadır.

5.5. Teknolojik Rekabet ve Savunma Sanayiinde Bağımlılık

NATO 3.0'ın ayırt edici özelliklerinden biri, teknolojik üstünlüğü güvenlik politikalarının merkezine yerleştirmesidir. Yapay zekâ, kuantum teknolojileri, hipersonik sistemler, uzay kabiliyetleri ve siber güvenlik alanlarında yaşanan hızlı gelişmeler, askerî kapasitenin niteliğini köklü biçimde değiştirmektedir.

Ancak bu dönüşüm beraberinde yeni bağımlılık ilişkileri de oluşturmaktadır. Özellikle yarı iletken üretimi, kritik mineraller, gelişmiş elektronik bileşenler ve yazılım altyapıları gibi alanlarda küresel tedarik zincirlerine duyulan ihtiyaç, savunma sanayiinin dayanıklılığını doğrudan etkilemektedir.

Bu nedenle NATO 3.0 yalnızca askerî modernizasyon değil, aynı zamanda teknolojik egemenlik (technological sovereignty) tartışmalarını da gündeme taşımaktadır. Savunma üretiminde dışa bağımlılığın azaltılması, kritik teknolojilerin ittifak içinde geliştirilmesi ve ortak Ar-Ge projelerinin artırılması NATO'nun öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır.

5.6. NATO 3.0'ın Geleceğine İlişkin Yapısal Riskler

NATO'nun tarihsel gelişimi incelendiğinde, ittifakın her büyük dönüşümünün uluslararası sistemdeki güç dağılımındaki değişimlerle yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Günümüzde ise NATO 3.0'ın başarısını belirleyecek temel faktörler yalnızca askerî kapasiteyle sınırlı değildir.

İttifakın geleceği üzerinde etkili olacak başlıca yapısal riskler şu şekilde özetlenebilir:

- Büyük güç rekabetinin uzun süreli ve çok boyutlu hâle gelmesi,
- Üye devletlerin güvenlik önceliklerinin farklılaşması,
- Savunma harcamalarının ekonomik sürdürülebilirliği,
- Teknolojik bağımlılıkların azaltılamaması,
- Siber ve hibrit tehditlerin hızla çeşitlenmesi,
- Avrupa'nın stratejik özerklik arayışının NATO ile uyumunun sağlanamaması,
- İttifak içinde siyasi uzlaşının zorlaşması.

Bu riskler birlikte değerlendirildiğinde NATO 3.0'ın yalnızca dış tehditlerle değil, aynı zamanda kurumsal uyum ve stratejik bütünlük sorunlarıyla da karşı karşıya olduğu anlaşılmaktadır.

6. NATO 3.0 Bağlamında Türkiye'nin Değişen Stratejik Konumu

6.1. Soğuk Savaş'tan Çok Kutuplu Dünyaya Türkiye'nin Jeostratejik Dönüşümü

Türkiye'nin NATO içindeki rolü, uluslararası sistemde meydana gelen yapısal değişimlerle birlikte önemli ölçüde dönüşmüştür. Soğuk Savaş boyunca Türkiye'nin stratejik değeri büyük ölçüde Sovyetler Birliği ile olan uzun kara sınırı, Boğazlar üzerindeki hâkimiyeti ve NATO'nun güneydoğu kanadındaki ileri savunma hattı olmasından kaynaklanıyordu. Bu dönemde Türkiye'nin temel işlevi, Sovyet yayılmasını çevreleyen Atlantik güvenlik mimarisinin bölgesel bir unsuru olarak değerlendirilmiştir.

Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Türkiye'nin jeopolitik önemi azalmamış, aksine daha karmaşık ve çok boyutlu bir nitelik kazanmıştır. Bunun temel nedeni uluslararası sistemin tek kutuplu yapıdan giderek çok kutuplu bir düzene evrilmesi ve Türkiye'nin aynı anda birçok stratejik bölgenin kesişim noktasında yer almasıdır.

Bugün Türkiye yalnızca Avrupa'nın doğu sınırında bulunan bir NATO üyesi değildir. Aynı zamanda Karadeniz, Kafkasya, Orta Doğu, Doğu Akdeniz, Balkanlar, Kızıldeniz ve Türk Dünyası arasında bağlantı kuran çok katmanlı bir jeopolitik merkezdir. Bu nedenle Türkiye'nin güvenlik politikaları artık yalnızca Atlantik güvenlik mimarisi üzerinden açıklanabilecek bir çerçevede değerlendirilemez.

Uluslararası ilişkiler literatüründe bu tür devletler çoğu zaman **pivot state**, **hinge state** veya **geostrategic pivot** kavramlarıyla açıklanmaktadır. Bu yaklaşım, belirli devletlerin yalnızca coğrafi konumları nedeniyle değil, farklı güç merkezleri arasında denge kurabilme kapasiteleri sayesinde uluslararası sistemde etkiye sahip olduklarını ileri sürmektedir.

Bu perspektiften bakıldığında Türkiye, NATO'nun sıradan bir üyesi olmaktan ziyade Avrupa-Atlantik güvenlik sistemi ile Avrasya, Orta Doğu ve Doğu Akdeniz güvenlik kompleksleri arasında bağlantı sağlayan jeostratejik bir düğüm noktası niteliği taşımaktadır.

6.2. NATO'nun Tehdit Algısı ile Türkiye'nin Güvenlik Öncelikleri

NATO 3.0'ın ortaya çıkardığı en önemli sorunlardan biri, ittifakın ortak tehdit algısı ile üye devletlerin ulusal güvenlik öncelikleri arasındaki farklılaşmadır.

NATO'nun güncel stratejik belgelerinde Rusya Avrupa güvenliği açısından en önemli doğrudan tehdit olarak tanımlanırken, Çin uzun vadeli sistemik meydan okuma olarak değerlendirilmektedir. Buna karşılık Türkiye'nin güvenlik gündemi çok daha geniş ve farklı bir coğrafi ekseninde şekillenmektedir.

Türkiye açısından öncelikli güvenlik başlıkları şunlardır:

- Sınır ötesi terörizm,
- Suriye'nin kuzeyindeki güvenlik gelişmeleri,
- Irak kaynaklı tehditler,
- Karadeniz'de istikrarın korunması,
- Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları,
- Enerji güvenliği,
- Düzensiz göç,
- Kritik ticaret koridorlarının güvenliği.

Bu farklılaşma, NATO içerisinde zaman zaman stratejik önceliklerin ayrışmasına neden olmaktadır. Ancak bu durum mutlaka ittifak içi bir uyumsuzluk olarak yorumlanmamalıdır. Aksine farklı coğrafyalarda yer alan üyelerin tehdit algılarının çeşitlenmesi, çok kutuplu uluslararası sistemin doğal bir sonucudur.

Bu nedenle NATO 3.0'ın başarısı, bütün üyelerin aynı tehdidi aynı yoğunlukta algılamasına değil; farklı güvenlik önceliklerini ortak bir stratejik çerçevede yönetebilmesine bağlı olacaktır.

6.3. Türkiye'nin Savunma Sanayiindeki Dönüşümü ve NATO

Türkiye'nin NATO içerisindeki konumunu değiştiren en önemli gelişmelerden biri son yirmi yılda savunma sanayiinde yaşanan dönüşümdür.

Soğuk Savaş boyunca Türkiye büyük ölçüde dış tedarike bağımlı bir savunma yapısına sahipken, günümüzde insansız hava araçları, deniz platformları, füze sistemleri, elektronik harp teknolojileri ve haberleşme altyapıları gibi birçok alanda önemli ölçüde yerli üretim kapasitesi geliştirmiştir.

Bu dönüşüm yalnızca askerî kapasitenin artması anlamına gelmemektedir. Aynı zamanda üç önemli sonuç doğurmaktadır.

- Birincisi, Türkiye'nin kriz dönemlerinde dış tedarik bağımlılığı azalmaktadır.
- İkincisi, Türkiye NATO'nun savunma sanayi ekosistemine katkı sağlayan üretici ülkelerden biri hâline gelmektedir.
- Üçüncüsü ise savunma teknolojilerinin ihracatı Türkiye'nin dış politika araçlarını çeşitlendirmektedir.

NATO 3.0'ın savunma sanayisini stratejik planlamanın merkezine yerleştirdiği dikkate alındığında Türkiye'nin bu alandaki kapasitesi ittifak açısından da önemli bir değer oluşturmaktadır.

6.4. Stratejik Özerklik ve Çok Yönlü Dış Politika

Türkiye'nin NATO içindeki konumu son yıllarda en fazla "stratejik özerklik" tartışmaları bağlamında değerlendirilmektedir. Stratejik özerklik, bir devletin güvenlik politikalarını herhangi bir büyük güce tam bağımlı olmadan şekillendirebilme kapasitesini ifade etmektedir.

Bu bağlamda Türkiye'nin son yıllarda izlediği dış politika, farklı güç merkezleriyle aynı anda ilişki kurabilen çok yönlü bir yaklaşım sergilemektedir. Bu durum zaman zaman NATO içerisindeki bazı müttefiklerle görüş ayrılıklarına yol açsa da uluslararası ilişkiler literatüründe orta güçlerin izlediği dengeleme stratejileriyle uyumludur.

Türkiye;

- NATO üyeliğini sürdürürken,
- Karadeniz'de bölgesel dengeyi gözetmeye çalışmakta,
- Enerji koridorlarında merkez ülke olmayı hedeflemekte,
- Farklı bölgesel aktörlerle diplomatik ilişkilerini devam ettirmektedir.

Dolayısıyla Türkiye'nin dış politikası, ittifaktan uzaklaşma değil; farklı güvenlik ve ekonomik ilişkileri aynı anda yönetme çabası olarak değerlendirilebilir.

6.5. Türkiye'nin NATO 3.0 İçindeki Gelecek Rolü

NATO 3.0'ın başarı düzeyi yalnızca askerî kapasiteye değil, farklı coğrafyalarda ortaya çıkan güvenlik sorunlarını eş zamanlı yönetebilme becerisine bağlı olacaktır. Bu çerçevede Türkiye üç temel nedenle ittifak açısından kritik önem taşımaktadır.

İlk olarak Türkiye, Karadeniz güvenliğinde kilit aktörlerden biridir. Boğazlar üzerindeki hukuki statü ve bölgesel denge politikası, Avrupa güvenliği açısından stratejik önem taşımaktadır.

İkinci olarak Türkiye, Doğu Akdeniz ile Orta Doğu arasında enerji, ulaştırma ve ticaret koridorlarının kesişim noktasında bulunmaktadır. Bu durum, enerji arz güvenliği ve kritik altyapıların korunması bakımından NATO'nun yeni güvenlik anlayışıyla doğrudan ilişkilidir.

Üçüncü olarak Türkiye'nin gelişen savunma sanayii ve teknolojik kapasitesi, NATO'nun endüstriyel dayanıklılık hedefleriyle uyumludur. İttifakın üretim kapasitesini artırmaya yönelik politikaları açısından Türkiye vazgeçilemez bir ortaktır.

Dolayısıyla Türkiye'nin NATO içindeki rolü artık yalnızca coğrafi konumuyla açıklanamaz. Savunma teknolojileri, bölgesel diplomasi kapasitesi, enerji jeopolitiği ve çok yönlü dış politika yaklaşımı birlikte değerlendirildiğinde Türkiye, NATO 3.0'ın şekillenmesinde etkili olabilecek bölgesel bir stratejik aktör konumundadır.

7. NATO'nun Geleceğine İlişkin Olası Senaryolar

7.1. NATO'nun Geleceğini Belirleyecek Dinamikler

Uluslararası güvenlik örgütlerinin geleceği yalnızca kendi kurumsal kapasiteleri tarafından belirlenmez. Aynı zamanda uluslararası sistemde meydana gelen güç dağılımı değişiklikleri, teknolojik dönüşümler, ekonomik eğilimler ve üyeler arasındaki siyasi uyum da örgütlerin yönelimlerini şekillendirir. NATO da kuruluşundan bu yana değişen güvenlik ortamına uyum sağlayarak varlığını sürdürmüştür. Bununla birlikte NATO 3.0 olarak tanımlanan mevcut dönüşüm süreci, ittifakın geleceğinin geçmiş dönemlerden daha belirsiz hâle geldiğini göstermektedir.

Bu belirsizliğin temelinde üç yapısal değişken bulunmaktadır. Birincisi, uluslararası sistemin giderek çok kutuplu bir yapıya evrilmesidir. İkincisi, güvenlik rekabetinin askerî alanın ötesine geçerek teknoloji, ekonomi ve kritik altyapıları kapsayan çok boyutlu bir karakter kazanmasıdır. Üçüncüsü ise NATO üyelerinin tehdit algılarındaki farklılaşmanın kurumsal karar alma süreçlerini giderek zorlaştırmasıdır.

Mevcut eğilimlerden hareketle NATO'nun geleceğine ilişkin dört olası senaryo üzerinde yoğunlaşılabilir. Bu senaryolar birbirini dışlayan kesin öngörüler değil, mevcut eğilimlerin devamı hâlinde ortaya çıkabilecek alternatif gelişim yolları olarak değerlendirilmelidir.

7.2. Senaryo I: Güçlendirilmiş Kolektif Savunma İttifakı

İlk senaryo, NATO'nun klasik kolektif savunma kimliğini daha da güçlendirerek faaliyetlerini sürdürmesidir. Bu senaryoda Rusya'nın uzun vadede Avrupa güvenliği açısından temel askerî tehdit olmaya devam edeceği varsayılmaktadır.

Böyle bir gelişme, NATO'nun doğu kanadındaki askerî varlığının kalıcı biçimde artırılmasına, Avrupa'daki askerî üslerin güçlendirilmesine ve savunma harcamalarının yüksek seviyelerde tutulmasına yol açacaktır. Aynı zamanda caydırıcılık stratejileri daha ileri teknolojiye dayalı sistemlerle desteklenecek; hipersonik silahlar, yapay zekâ destekli komuta-kontrol sistemleri ve çok katmanlı hava savunma mimarileri ittifakın temel kapasite alanları hâline gelecektir.

Bu senaryoda NATO, Soğuk Savaş dönemindeki temel misyonuna benzer biçimde Avrupa güvenliğinin merkezî aktörü olmayı sürdürecektir; ancak bunu çok daha gelişmiş teknolojik araçlarla gerçekleştirecektir.

7.3. Senaryo II: Küresel Güvenlik Platformuna Dönüşüm

İkinci senaryoda NATO'nun görev alanı Avrupa-Atlantik coğrafyasının ötesine genişlemektedir.

Bu yaklaşımda ittifak yalnızca askerî güvenlik değil;

- Yapay zekâ,
- Siber güvenlik,
- Uzay sistemleri,
- Kritik altyapılar,
- Enerji arz güvenliği,
- Deniz ticaret yolları,
- Tedarik zincirleri,
- Biyogüvenlik

Gibi alanlarda da küresel güvenlik yönetişiminin önemli aktörlerinden biri hâline gelmektedir.

Bu senaryoda Hint-Pasifik bölgesi NATO açısından daha fazla önem kazanacak; Avustralya, Japonya, Güney Kore ve Yeni Zelanda gibi ortaklarla kurulan ilişkiler daha kurumsal bir yapıya dönüşebilecektir. Bununla birlikte böyle bir genişleme NATO'nun coğrafi sınırlarının belirsizleşmesine ve görev tanımının aşırı genişlemesine yol açabileceğinden kurumsal meşruiyet tartışmalarını da beraberinde getirebilir.

7.4. Senaryo III: Bölgeselleşmiş NATO

Üçüncü senaryo, ittifakın güvenlik önceliklerinin farklı bölgelerde farklı biçimlerde uygulanmasını öngörmektedir. Bu modelde NATO tek tip güvenlik anlayışı yerine bölgesel güvenlik komplekslerine uygun daha esnek politikalar geliştirecektir.

- Baltık ülkeleri için Rusya merkezli caydırıcılık,
- Akdeniz ülkeleri için düzensiz göç ve deniz güvenliği,
- Türkiye için Karadeniz, terörizm ve enerji güvenliği,
- Kuzey Amerika için Arktik güvenliği, farklı stratejik öncelikler hâline gelebilecektir.

Bu yaklaşım Barry Buzan ve Ole Wæver tarafından geliştirilen Bölgesel Güvenlik Kompleksleri Kuramı ile uyumludur. Böyle bir dönüşüm NATO'nun daha esnek çalışmasını sağlayabilir; ancak ortak tehdit algısının daha da zayıflamasına neden olabilir.

7.5. Senaryo IV: Esnek Koalisyonlar NATO'su

Dördüncü senaryo, geleceğin güvenlik ortamında NATO'nun bütün üyelerin her operasyona katıldığı klasik yapıdan uzaklaşacağını öngörmektedir.

Bu modelde belirli krizlerde yalnızca ilgili kapasiteye sahip üyeler görev alacaktır.

- Siber saldırılarda farklı bir üye grubu,
- Deniz güvenliğinde farklı bir koalisyon,
- Uzay güvenliğinde başka bir grup,
- Terörle mücadelede ise farklı üyeler aktif rol üstlenebilecektir. Bu yaklaşım NATO'nun karar alma süreçlerini hızlandırabilir. Ancak ittifakın bütünlüğü açısından uzun vadede bazı riskler de oluşturabilir.

7.6. Türkiye Açısından Olası Senaryolar

Türkiye'nin NATO içindeki geleceği de bu senaryolardan bağımsız değildir.

Türkiye açısından değerlendirildiğinde üç temel eğilim dikkat çekmektedir.

- Birincisi, Türkiye'nin savunma sanayii kapasitesi NATO içerisinde giderek daha fazla önem kazanacaktır.
- İkincisi, Karadeniz, Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'nun aynı anda güvenlik gündeminde yer alması Türkiye'nin stratejik önemini artıracaktır.
- Üçüncüsü ise Türkiye'nin çok yönlü dış politikası nedeniyle farklı güç merkezleriyle aynı anda ilişki kurabilme kapasitesi NATO açısından hem fırsatlar hem de diplomatik koordinasyon gerektiren yeni durumlar ortaya çıkaracaktır.

Bu nedenle Türkiye'nin gelecekteki rolü yalnızca askerî kapasitesiyle değil; diplomatik arabuluculuk yeteneği, enerji koridorları üzerindeki konumu, ulaştırma ağları ve savunma teknolojileriyle birlikte değerlendirilmelidir.

7.7. NATO 3.0'dan NATO 4.0'a mı?

Bu çalışmanın ortaya koyduğu analiz, NATO 3.0'ın ittifakın son dönüşüm evresi olmayabileceğini göstermektedir.

- Yapay zekâ destekli harp sistemleri,
- Otonom silahlar,
- Kuantum bilişim,
- Uzay güvenliği,
- Biyoteknoloji,
- İnsan-makine entegrasyonu,
- Veri egemenliği gibi alanlarda yaşanacak gelişmeler, gelecekte NATO'nun yeni bir kurumsal dönüşüm sürecine girmesine neden olabilir.

Bu bağlamda ilerleyen yıllarda literatürde **NATO 4.0** olarak adlandırılabilir yeni bir güvenlik paradigmasının ortaya çıkması mümkündür.

Bu olası dönüşümde klasik askerî kapasite kadar;

- Algoritmik üstünlük,
- Veri güvenliği,
- Yapay zekâ ekosistemleri,
- Dijital altyapılar,
- Kritik teknolojiler ittifakın caydırıcılık kapasitesini belirleyen temel unsurlar hâline gelebilir. Dolayısıyla

NATO'nun geleceği yalnızca askerî ittifakların tarihiyle değil, teknolojik devrimlerin tarihiyle de yakından ilişkili olacaktır.

8. Sonuç

Uluslararası sistem, Soğuk Savaş sonrasında şekillenen göreceli tek kutuplu düzenin ardından yeniden büyük güç rekabetinin belirleyici olduğu daha karmaşık ve çok katmanlı bir güvenlik ortamına evrilmektedir. Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askerî harekâtı, Çin'in küresel ekonomik ve teknolojik yükselişi, yapay zekâ ve siber güvenlik alanındaki gelişmeler ile kritik altyapıların ulusal güvenliğin ayrılmaz bir parçası hâline gelmesi, yalnızca devletlerin güvenlik politikalarını değil, uluslararası güvenlik örgütlerinin stratejik yönelimlerini de yeniden şekillendirmektedir. NATO'nun son yıllarda benimsediği yeni stratejik yaklaşım da bu dönüşümün kurumsal yansımalarından biri olarak değerlendirilebilir.

Bu çerçevede NATO'nun temel işlevi değişmemiştir. İttifak, kuruluşundan bu yana üyelerinin güvenliğini sağlamak ve caydırıcılığı sürdürmek amacıyla faaliyet göstermektedir. Ancak bu amaca ulaşmak için kullanılan araçlar önemli ölçüde çeşitlenmiştir. Günümüzde güvenlik yalnızca askerî kuvvet dengesiyle değil; savunma sanayinin üretim kapasitesi, yapay zekâ uygulamaları, siber güvenlik, kritik altyapılar, enerji arz güvenliği, tedarik zincirlerinin dayanıklılığı ve teknolojik üstünlük gibi çok boyutlu unsurlarla birlikte değerlendirilmektedir. Dolayısıyla NATO 3.0'ın ayırt edici özelliği, güvenliği askerî alanın ötesine taşıyan kapsamlı bir stratejik yaklaşım geliştirmesidir.

Bununla birlikte çalışma, NATO 3.0'ın önemli yapısal sorunlarla karşı karşıya olduğunu da ortaya koymaktadır. Avrupa'nın stratejik özerklik arayışları, ABD ile Avrupa arasında savunma yükünün paylaşımına ilişkin tartışmalar, üyelerin tehdit algılarındaki farklılaşma, teknolojik bağımlılıklar ve hibrit tehditlerin giderek çeşitlenmesi, ittifakın kurumsal uyumunu zorlaştırmaktadır. Bu nedenle NATO'nun geleceği yalnızca askerî kapasitesine değil; üyeleri arasında ortak stratejik önceliklerin sürdürülebilmesine de bağlı olacaktır.

Çalışmada geliştirilen dört gelecek senaryosu, NATO'nun önümüzdeki dönemde farklı yönelimler izleyebileceğini göstermektedir. Güçlendirilmiş kolektif savunma modeli, küresel güvenlik platformuna dönüşüm, bölgeselleşmiş güvenlik yapısı ve esnek koalisyon modeli, mevcut eğilimlerden hareketle geliştirilen alternatif senaryolar olarak değerlendirilmiştir. Bu senaryolar birbirini dışlayan kesin öngörüler olarak değil; uluslararası sistemdeki gelişmeler doğrultusunda farklı yoğunluklarda gerçekleşebilecek olası dönüşüm yolları olarak ele alınmalıdır.

Türkiye açısından değerlendirildiğinde ise çalışma önemli bir kavramsal sonuca ulaşmaktadır. Türkiye'nin NATO içindeki rolü artık yalnızca Soğuk Savaş döneminin "güneydoğu kanadı" veya "cephe ülkesi" kavramlarıyla açıklanamaz. Türkiye, Karadeniz, Doğu Akdeniz, Kafkasya ve Orta Doğu arasında bağlantı kuran jeostratejik konumu, gelişen savunma sanayii, enerji ve ulaştırma koridorları üzerindeki rolü ve çok yönlü dış politika kapasitesi sayesinde NATO 3.0'ın şekillenmesinde etkili olabilecek bölgesel bir aktör niteliği taşımaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin stratejik değeri yalnızca coğrafi konumundan değil; aynı zamanda bölgesel güvenlik üretme kapasitesinden kaynaklanmaktadır.

Bununla birlikte Türkiye ile NATO arasındaki ilişkilerin zaman zaman farklı güvenlik öncelikleri nedeniyle sınırdışı da görülmektedir. Rusya, Karadeniz, terörle mücadele, Doğu Akdeniz, enerji güvenliği ve bölgesel krizler konusunda ortaya çıkan farklı değerlendirmeler, ittifak içerisinde daha kapsamlı stratejik istişare mekanizmalarının önemini artırmaktadır. NATO 3.0'ın başarısı, yalnızca ortak tehdit tanımları geliştirmesine değil; farklı güvenlik önceliklerine sahip üyeler arasında sürdürülebilir stratejik koordinasyon sağlayabilmesine bağlı olacaktır.

“Ankara Zirvesi NATO açısından önemlidir. Ancak; Türkiye açısından asıl tartışılması gereken konu NATO'nun güvenlik sağlayıp sağlamadığı değil, Türkiye'yi ABD-İsrail merkezli Atlantik jeopolitiğinin Türkiye'nin tehdit algısı ne kadar örtüştüğü de olmalıdır. Doğu Akdeniz'de Mavi Vatan ve KKTC'ye yönelik girişimler, Ege'deki askerî yığınak, Suriye ve Irak'ın kuzeyindeki terör yapılanmaları, ABD'nin bölgedeki varlığı ve İsrail merkezli yeni jeopolitik denklem Türkiye'nin öncelikli güvenlik meseleleridir. Bugün ise Türkiye gelişmiş savunma sanayii, millî füze ve İHA/SİHA sistemleri, güçlü donanması, Mavi Vatan doktrini, enerji koridorları ve çok kutuplu dünyanın sunduğu yeni fırsatlar sayesinde Soğuk Savaş döneminden çok farklı bir stratejik konuma sahiptir. Buna rağmen güvenlik stratejisinin hâlâ 1952'nin “biz ve ötekiler” anlayışıyla şekillendirilmeye çalışılması değişen jeopolitik gerçeklerle bağdaşmamaktadır. Türkiye'nin Rusya ve İran ile rekabet alanları bulursa da bu iki ülke kalıcı komşularıdır. Türkiye'nin çıkarı onlarla savaşa sürüklenmek değil, rekabeti yönetmek ve denge kurmaktır. Buna karşılık NATO'nun mevcut stratejik yönelimi Türkiye'yi bu ülkelerle cepheleştirme riski de taşımaktadır.

Dolayısıyla bugün tartışılması gereken konu NATO'nun değişip değişmediği değildir. NATO kuruluşundan bu yana büyük ölçüde aynı stratejik mantıkla hareket etmektedir. Asıl değişen Türkiye'nin jeopolitiği, millî güç unsurları ve güvenlik ihtiyaçlarıdır. Bu nedenle Türkiye'nin güvenlik haritası artık NATO'nun çizdiği harita değil, kendi jeopolitiğinin belirlediği millî güvenlik haritası olmalıdır. Benzer şekilde Türkiye'nin S-400 alımı nedeniyle CAATSA

yaptırımlarına maruz bırakılması ve F-35 programından çıkarılması; buna karşılık Yunanistan'ın hızla silahlandırılması, Dedeğaç'ın büyük bir Amerikan lojistik üssüne dönüştürülmesi, GKRY'ye yönelik silah ambargosunun kaldırılması ve Doğu Akdeniz'de ABD-İsrail-Yunanistan-GKRY ekseninin desteklenmesi, NATO'nun önde gelen üyelerinin Türkiye'nin güvenlik kaygılarını paylaşmadığını açık biçimde göstermektedir.

Bu gelişmeler birlikte değerlendirildiğinde, Ege'den Doğu Akdeniz'e ve Suriye'nin kuzeyine uzanan hatta Türkiye'yi çevrelemeye yönelik yeni bir jeopolitik kuşatma anlayışının şekillendiği görülmektedir. Bu yaklaşım artık örtülü değil, açık bir devlet politikası hâline gelmiştir. Nitekim Ankara'daki NATO Zirvesi'nden yalnızca 5 gün önce ABD Temsilciler Meclisi Tom Lantos İnsan Hakları Komisyonu'nda yapılan oturumda Türkiye "işgalci" ve "yayılmacı" olarak tanımlanmış; KKTC ve Mavi Vatan doğrudan hedef alınmış, Türkiye'ye yönelik yeni yaptırım çağrıları yapılmıştır. NATO içinde her devlet kendi millî çıkarını azami ölçüde korurken, Türkiye'nin de aynı stratejik refleksi göstermesi artık bir tercih değil, millî güvenliğin gereğidir.

Cumhuriyet'in ikinci yüzyılında Türkiye'nin hedefi başkalarının cephe ülkesi olmak değil, kendi jeopolitiğinin merkez devleti olmaktır. Türkiye bu riskleri azaltmalı, üsleri üzerindeki tam egemenliğini yeniden tesis etmeli ve Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesindeki tüm askerî faaliyetlerin yalnızca millî makamların denetiminde yürütülmesini sağlamalıdır.

NATO'nun 2026 Ankara Zirvesi bu yönüyle yalnızca NATO'nun değil, Türkiye'nin jeopolitik geleceğinin de tartışıldığı bir toplantı olacaktır. Türkiye kimseye bağımlı olmak istemiyor. 6 ncı Kolordu'ya verilen HRF görevi; NATO üyelerinin Türkiye'ye karşı Mavi Vatan Karşıtlığı ve Enerji Kuşatması bağlamında ele alınmalıdır. ¹

Türkiye'nin, silahlı kuvvetlerinin modernizasyonu, standartlaşması ve savunma sanayisinin gelişimi açısından önemli kazanımlar elde ettiği ve bugün ise kendi savunma sanayisini büyük ölçüde bağımsız biçimde geliştirebilecek seviyeye ulaştığı ve güç birikimine sahip bir ülke olarak NATO içinde oyun kurucu olduğu başta ABD olmak üzere AB üyeleri ve kürenin yeni aktörlerine anlatılmadığı.

Faydalanılan Kaynaklar:

- Allison, Graham. (2017). *Destined for war: Can America and China escape Thucydides's trap?* Houghton Mifflin Harcourt.
- Barry Buzan, B., & Ole Wæver. (2003). *Regions and powers: The structure of international security.* Cambridge University Press.
- Hal Brands, & John Lewis Gaddis. (2021). *The new Cold War?* Foreign Affairs.
- Lawrence Freedman. (2017). *The future of war: A history.* Allen Lane (Penguin).
- Daniel Fiott. (2018). *Strategic autonomy: Towards European sovereignty in defence?* European Union Institute for Security Studies.
- Robert O. Keohane. (1984). *After hegemony: Cooperation and discord in the world political economy.* Princeton University Press.
- Lawrence S. Kaplan. (2004). *NATO divided, NATO united: The evolution of an alliance.* Praeger Publishers.
- John J. Mearsheimer. (1990). Back to the future: Instability in Europe after the Cold War. *International Security*, 15(1), 5–56.
- John J. Mearsheimer. (2014). Why the Ukraine crisis is the West's fault. *Foreign Affairs*, 93(5), 77–89.
- North Atlantic Treaty Organization. (1949). *The North Atlantic Treaty.* NATO Official Website.
- North Atlantic Treaty Organization. (2022). *NATO 2022 Strategic Concept.* NATO Official Website.
- North Atlantic Treaty Organization. (2024). *Washington Summit Declaration.* NATO Official Website.
- North Atlantic Treaty Organization. (2024). *NATO Defence Production Action Plan.* NATO Official Website.
- Stockholm International Peace Research Institute. (2025). *SIPRI Yearbook 2025: Armaments, disarmament and international security.* SIPRI.
- International Institute for Strategic Studies. (2025). *The Military Balance 2025.* IISS.
- Glenn H. Snyder. (1997). *Alliance politics.* Cornell University Press.
- Stephen M. Walt. (1987). *The origins of alliances.* Cornell University Press.
- Stephen M. Walt. (2022). *The hell of good intentions?* (ilgili NATO ve Ukrayna değerlendirmeleri).
- Kenneth N. Waltz. (1979). *Theory of international politics.* Waveland Press.
- Alexander Wendt. (1999). *Social theory of international politics.* Cambridge University Press.
- David S. Yost. (2014). *NATO transformed: The alliance's new roles in international security.* United States Institute of Peace Press

Prof. Dr. Murat KOÇ / Çağ Üniversitesi Bölgesel Güvenlik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

¹ <https://mavivatan.substack.com/p/nato-turkiye-icin-guvenlik-degil>